

à Filio. Sed una, & eadem numero virtus spirativa est in Patre, & Filio; & ideo equaliter procedit ab utroque. Licet aliquando dicatur principaliter, vel proprie procedere de Patre, propter hoc quod Filius habet hanc virtutem à Patre.

Ad tertium dicendum, quod sicut generatio Filii est coeterna generanti (unde non prius fuit Pater, quam gigneret Filium) ita processio Spiritus sancti est coeterna suo principio. Unde non fuit prius Filius genitus quam Spiritus sanctus procederet; sed utrumque æternum est.

Ad quartum dicendum, quod cum aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conversio. Non enim dicimus, quod martellus operetur per fabrum; dicimus autem, quod ballivus operatur per Regem: quia ballivi est agere, cum sit dominus sui actus; martelli autem non est agere, sed solum agi: unde non designatur nisi un instrumentum. Dicitur autem ballivus operari per Regem, quamvis hæc præpositio per denotet medium: quia quanto suppositum est prius in agendo, tanto virtus eius est immediatus effectui, quia virtus causæ primæ conjungit causam secundam suo effectui. Unde & prima principia dicuntur immediata in demonstrativis scientiis. Sic igitur inquantum ballivus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per ballivum; secundum ordinem vero virtutum dicitur ballivus operari per Regem, quia virtus Regis facit quod actio ballivi consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter Patrem & Filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita; & ideo dicitur, quod Pater spirat per Filium, & non è converso.

ARTICULUS IV. 197

Utrum Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

In dist. XI. art. 2. 3. & IV. cont. cap. XXV. fin. & opposit. IX. cap. XXV. & lo. VIII. lect. 3. & XV. lect. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod Pater, & Filius non sint unum principium Spiritus Sancti. Quia Spiritus Sanctus non videtur à Patre, & Filio procedere, inquantum sunt unum, neque in natura, quia Spiritus Sanctus sic etiam procederet à se ipso, qui est unum cum eis in natura; neque etiam inquantum sunt unum in aliqua proprietate, quia una proprietates non potest esse duorum suppositorum, ut videtur. Ergo Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt plu-

res. Non ergo Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

2. Præterea. Cum dicitur, Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, non potest ibi designari unitas personalis, quia sic Pater, & Filius essent una persona; neque etiam unitas proprietatis, quia si propter unam proprietatem Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, pari ratione propter duas proprietates Pater videtur esse duo principia Filii, & Spiritus Sancti, quod est inconveniens. Non ergo Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

3. Præterea. Filius non magis convenit cum Patre quam Spiritus Sanctus. Sed Spiritus Sanctus, & Pater non sunt unum principium respectu alicujus divine personæ. Ergo neque Pater, & Filius.

4. Præterea. Si Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, aut unum quod est Pater, aut unum quod non est Pater. Sed neutrum est dare: quia si unum quod est Pater, sequitur quod Filius sit Pater: si unum quod non est Pater, non ergo dicendum est, quod Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

5. Præterea. Si Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, videtur è converso dicendum, quod unum principium Spiritus Sancti sit Pater, & Filius. Sed hæc videtur esse falsa: quia hoc quod dico principium, oportet quod supponat vel pro persona Patris, vel pro persona Filii; & utroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa: Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti.

6. Præterea. Unum in substantia facit idem. Si igitur Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, sequitur quod sint idem principium. Sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum, quod Pater & Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

7. Præterea. Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, quia sunt unum principium creaturæ, dicuntur esse unus Creator. Sed Pater, & Filius non sunt unus spirator, sed duo spiratores, ut à multis dicitur: quod etiam consonat dictis Hilarii, qui dicit in II. de Trinitate (non remote à fin.) quod Spiritus Sanctus à Patre, & Filio auctoribus consensendus est. Ergo Pater, & Filius non sunt unum principium Spiritus sancti.

Sed contra est quod Augustinus dicit in V. de Trinitate (cap. XIV. in fin.) quod Pater, & Filius non sunt duo principia, sed unum principium Spiritus sancti.

Respondeo dicendum, quod Pater, & Filius in omnibus unum sunt, in quibus non dif-

tingunt inter eos relationis oppositio. Unde cum in hoc quod est esse principium Spiritus sancti, non opponatur relative, sequitur quod Pater, & Filius sint unum principium Spiritus sancti.

Quidam tamen dicunt, hanc esse impropriam: Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. Quia cum hoc nomen principium singulariter acceptum non significet personam, sed proprietatem, dicitur, quod sumitur adjective: & quia adjectivum non determinatur per adjectivum, non potest convenire dicitur, quod Pater, & Filius sint unum principium Spiritus sancti, nisi unum intelligatur quasi adverbialiter positum, ut sit sensus: sunt unum principium, idest uno modo.

Sed simili ratione posset dici Pater duo principia, Filii, & Spiritus sancti, idest duobus modis.

Dicendum est ergo, quod licet hoc nomen principium significet proprietatem, tamen significat eam per modum substantivi; sicut hoc nomen Pater, & Filius etiam in rebus creatis. Unde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiva. Sicut igitur Pater, & Filius sunt unus Deus propter unitatem formæ significatæ per hoc nomen Deus; ita sunt unum principium Spiritus sancti propter unitatem proprietatis significatæ in hoc nomine principium.

Ad primum ergo dicendum, quod si attendatur virtus spirativa, Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, inquantum sunt unum in virtute spirativa; quæ quoddammodo significat naturam cum proprietate, ut infra dicitur (in solut. ad 7. arg. hujus art.) Neque est inconveniens unam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est una natura. Si vero considerentur supposita spirationis, sic Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt plures: procedit enim ab eis ut amor unitivus duorum.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur: Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti: designatur una proprietates, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur quod propter plures proprietates possit dici Pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

Ad tertium dicendum, quod secundum relativitas proprietates non attenditur in divinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiam. Unde sicut Pater non est similior sibi quam Filio; ita nec Filius est similior Patri quam Spiritus sanctus.

Ad quartum dicendum, quod hæc duo, scilicet Pater & Filius, sunt unum principium quod est Pater, aut unum principium quod non est Pater, non sunt contradictorie op-

posita: unde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus, Pater, & Filius sunt unum principium, hoc quod dico principium, non habet determinatam suppositionem, immo confusam pro duabus personis simul. Unde in processu est fallacia figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatam.

Ad quintum dicendum, quod hæc etiam est vera: Unum principium Spiritus sancti est Pater, & Filius: quia hoc quod dico principium, non supponit pro una persona tantum, sed indistincte pro duabus, ut dictum est (in solut. præced. arg.)

Ad sextum dicendum, quod convenienter potest dici, quod Pater, & Filius sint idem principium, secundum quod ly principium supponit confuse, & indistincte pro duabus personis simul.

Ad septimum dicendum, quod quidam dicunt, quod Pater, & Filius, licet sint unum principium Spiritus sancti, sunt tamen duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia adus referuntur ad supposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine Creator: quia Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt duæ personæ distinctæ, ut dictum est (in solut. ad 1. arg. hujus art.) non autem creatura procedit à tribus personis, ut sunt personæ distinctæ, sed ut sunt unum in essentia. Sed videtur melius dicendum, quod quia spirans adjectivum est, spirator vero substantivum, possumus dicere, quod Pater, & Filius sunt duo spirantes propter pluralitatem suppositorum, non autem duo spiratores propter unam spirationem. Nam adjectiva nomina habent numerum secundum supposita, substantiva vero à se ipsis secundum formam significatam. Quod vero Hilarius dicit (loc. cit. in arg.) quod Spiritus sanctus est à Patre, & Filio auctoribus, exponendum est, quod ponitur substantivum pro adjectivo.

ARTICULUS II.

Utrum Donum sit proprium nomen Spiritus sancti. I. dist. xviii. artic. 2. & ver. quæst. vii. artic. 3. ad 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Donum non sit proprium nomen Spiritus sancti. Donum enim dicitur ex eo quod datur. Sed, sicut dicitur Isa. ix. 6. Filius datus est nobis. Ergo esse Donum convenit Filio, sicut Spiritui sancto.

2. Præterea. Omne nomen proprium alicujus personæ significat aliquam ejus proprietatem. Sed hoc nomen Donum non significat proprietatem aliquam Spiritus sancti. Ergo Donum non est proprium nomen Spiritus sancti.

3. Præterea. Spiritus sanctus potest dici Spiritus alicujus hominis; sed non potest dici donum alicujus hominis, sed solum Donum Dei. Ergo Donum non est proprium nomen Spiritus sancti.

Sed contra est quod Augustinus dicit in IV. de Trinit. (cap. xx. à med.) Sic nomen esse est; (a) Filius à Patre esse; ita Spiritum sanctum Donum Dei esse est à Patre, & Filio procedere. Sed Spiritus sanctus sortitur proprium nomen, in quantum procedit à Patre, & Filio. Ergo, & Donum est proprium nomen Spiritus sancti.

Respondendo dicendum, quod Donum, secundum quod personaliter sumitur in divinis, est proprium nomen Spiritus sancti.

Ad cuius evidentiam sciendum est, quod Donum proprie est datio irredibilis, secundum Philosophum (IV. Top. cap. iv.) id est quod non datur intentione retributionis, & sic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuite donationis est amor: ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo quod damus ei, est amor, quo volumus ei bonum. Unde manifestum est quod amor habet rationem primi Doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Unde cum Spiritus sanctus procedat ut amor, sicut jam dictum est (quæst. xxxvi. artic. 1.) procedit in ratione doni primi. Unde dicit Augustinus XV. de Trinit. (cap. xix. ante med.) quod per Donum, quod est Spiritus sanctus, multa propria dona dividuntur membris Christi.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Filius, qui procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet quod sit similitudo sui principii, dicitur proprie imago, licet etiam Spiritus sanctus sit similis Patri; ita etiam Spiritus sanctus, quia à Patre procedit ut

(a) Augustinus Filio.

amor, dicitur proprie Donum, licet etiam Filius deus. Hoc enim ipsum quod Filius datur, est ex Patris amore, secundum illud Joan. 4. 16. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.

Ad secundum dicendum, quod in nomine doni importatur quod sit dantis per originem: & sic importatur proprietatem originis Spiritus sancti, quæ est processio.

Ad tertium dicendum, quod Donum, antequam detur, est tantum dantis; sed postquam datur, est ejus cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici, quod sit donum hominis, sed donum Dei dantis. Cum autem jam datum est, tunc hominis est vel spiritus, vel datum.

QUÆSTIO XXXIX.

De personis ad essentiam relatis, in octo articulis divisa.

Post ea quæ de personis divinis absolute tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatione ad essentiam, & ad proprietates, & ad actus notionales, & de de comparatione ipsarum ad invicem. Quantum igitur ad primum horum, octo quærentur.

Primo, utrum essentia in divinis sit idem quod persona.

Secundo, utrum dicendum sit, quod tres personæ sunt unius essentia.

Tertio, utrum nomina essentialia prædicanda sunt de personis in plurali, vel in singulari.

Quarto, utrum adjectiva notionalia, aut verba, vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretive acceptis.

Quinto, utrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis.

Sexto, utrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus concretis.

Septimo, utrum essentialia attributa sint approprianda personis.

Octavo, quod attributum cuique personæ debeat appropriari.

ARTICULUS I.

Utrum in divinis essentia sit idem quod persona. Supra quæst. 111. art. 3. & I. dist. xxxiv. artic. 1. quæst. 1. art. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod in divinis essentia non sit idem quod persona. In quibuscumque enim essentia est idem

quod...

quod persona, seu suppositum, oportet quod sit tantum unum suppositum unius nature, ut patet in omnibus substantiis separatis: eorum enim quæ sunt idem re, unum multiplicari non potest quin multiplicetur & reliquum. Sed in divinis est una essentia, & tres personæ, ut ex supradictis patet (quæst. xxx. art. 2. & quæst. xxviii. art. 3.) Ergo essentia non est idem quod persona.

2. Præterea. Assertio, & negatio simul & semel non verificantur de eodem. Sed assertio, & negatio verificantur de essentia, & persona: nam persona est distincta, essentia vero non est distincta. Ergo persona, & essentia non sunt idem.

3. Præterea. Nihil subjicitur sibi ipsi. Sed persona subjicitur essentia, unde suppositum, vel hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem quod essentia.

Sed contra est quod Augustinus dicit VII. de Trinit. (cap. vi. circ. princ.) Cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris.

Respondendo dicendum, quod considerantibus divinam simplicitatem, quæstio ista in manifesto habet veritatem. Ostensum est enim supra (quæst. 111. art. 3.) quod divina simplicitas hoc requirit quod in Deo sit idem essentia, & suppositum, quod in substantiis intellectualibus nihil est aliud quam persona. Sed difficultatem videtur ingerere quod, multiplicatis personis divinis, essentia retinet unitatem.

Et quia, ut Boetius dicit (Lib. de Trinit. non procul à fin.) relatio multiplicat personarum Trinitatem, posuerunt aliqui hoc modo in divinis differre essentiam, & personam, (a) quo & relationes dicebant esse aliscentes, considerantes in relationibus solum quod ad alterum sunt, & non quod res sunt.

Sed, sicut supra ostensum est (quæst. xxviii. art. 2.) sicut relationes in rebus creatis accidentaliter insunt, ita in Deo sunt ipsa essentia divina. Ex quo sequitur quod in Deo non sit aliud essentia quam persona secundum rem, & tamen quod personæ realiter ad invicem distinguantur. Persona enim, ut dictum est supra (quæst. xxix. art. 4.) significat relationem, prout est subsistens in natura divina. Relatio autem ad essentiam comparata non differt re, sed ratione tantum. Comparata autem ad oppositam relationem habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet una essentia, & tres personæ.

Ad primum ergo dicendum, quod in creaturis non potest esse distinctio suppositorum per relationes, sed oportet quod sit per essentialia principia, quia relationes non sunt

S. Thom. Oper. Tom. 1.

(a) Ita Rom. edit. & Nicolaius. Patav. ambe quatum relationes

subsistentes in creaturis. In divinis autem relationes sunt subsistentes: ideo, secundum quod habent oppositionem ad invicem, possunt distinguere supposita; neque tamen distinguuntur ad invicem, secundum quod sunt realiter idem cum essentia.

Ad secundum dicendum, quod in quantum essentia, & persona in divinis differunt secundum intelligentiam rationem, sequitur quod aliquid possit affirmari de uno quod negatur de altero; & per consequens quod supposito uno non supponatur alterum.

Ad tertium dicendum, quod rebus divinis nomina imponimus secundum modum rerum creaturarum, ut supra dictum est (art. 1. & 3. quæst. xviii.) Et quia nature rerum creaturarum individuuntur per materiam, quæ subjicitur nature speciei, inde est quod individua dicuntur subiecta, vel hypostases. Et propter hoc etiam divina personæ supposita, vel hypostases nominantur, non quod ibi sit aliqua suppositio, vel subiectio secundum rem.

ARTICULUS II.

Utrum sit dicendum, tres personas esse unius essentia.

I. dist. xxxiv. quæst. 1. art. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non sit dicendum, tres personas esse unius essentia. Dicit enim Hilarius in Lib. de Synodis (à med.) quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum. Sed substantia Dei est ejus essentia. Ergo tres personæ non sunt unius essentia.

2. Præterea. Non est affirmandum aliquid de divinis quod auctoritate Scripturæ sacre non est expressum, ut patet per Dionysium 1. cap. de div. Nominibus. (parum à princ.) Sed nunquam in Scriptura sacra exprimitur, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt unius essentia. Ergo hoc non est asserendum.

3. Præterea. Natura divina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere, quod tres personæ sunt unius nature.

4. Præterea. Non consuevit dici, quod persona sit essentia; sed magis quod essentia sit persona. Ergo neque convenienter videtur dici, quod tres personæ sunt unius essentia.

5. Præterea. Augustinus (Lib. VII. de Trinit. cap. vi. paulo post med.) dicit quod non dicimus, tres personas esse ex una essentia, ne intelligatur in divinis aliud esse essentia, & persona. Sed sicut præpositiones sunt transitivæ

Bb 2

(a) Ista Rom. edit. & Nicolaius. Patav. ambe quatum relationes

tur Lib. I. Retract. cap. xxvi. aliquid tantum à princ.) Quidam vero dicunt, quod est propositio impropria; & est sic exponenda: Pater diligit Filium Spiritu sancto, id est amore essentiali, qui appropriatur Spiritui sancto. Quidam vero dixerunt, quod ablativus iste constituitur in habitu sine signi, ut sit sensus: Spiritus sanctus est signum, quod Pater diligit Filium, in quantum procedit ab eis Spiritus sanctus ut Amor. Quidam vero dixerunt, quod ablativus iste constituitur in habitu sine causa formalis: quia Spiritus sanctus est Amor, quo formaliter Pater, & Filius se invicem diligunt. Quidam vero dixerunt, quod constituitur in habitu sine effectu formalis: & isti propinquius ad veritatem accesserunt.

Unde ad huius evidentiam sciendum est, quod cum res communiter denominentur à suis formis, sicut album ab albedine, & homo ab humanitate; omne illud à quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitum formæ: ut si dicam, Iste est indutus vestimento, iste ablativus constituitur in habitu sine causa formalis, quamvis non sit forma. Contingit autem aliquid denominari per id quod ab ipso procedit, non solum sicut agens actione, sed etiam sicut ipso termino actionis, qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim, quod ignis est calefaciens calefactione, quamvis calefactio non sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedens: & dicimus, quod arbor est florens floribus, quamvis flores non sint forma arboris, sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundum hoc ergo dicendum, quod cum *diligere* in divinis dupliciter sumatur, essentialiter scilicet, & notionaliter; secundum quod essentialiter sumitur, sic Pater, & Filius non diligunt se Spiritu sancto, sed essentia sua. Unde Augustinus in XV. de Trinitate. (cap. vii.) inter princip. & med. *Quis audeat dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum sanctum diligere nisi per Spiritum sanctum?* Et secundum hoc procedunt primæ opiniones. Secundum vero quod notionaliter sumitur, sic *diligere* nihil est aliud quam spirare amorem; sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur Pater dicens Verbo, vel Filio se, & creaturam; & Pater, & Filius dicuntur diligentes Spiritu sancto, vel amore procedente, & se, & nos.

Ad primum ergo dicendum, quod esse sapientem, vel intelligentem in divinis non sumitur nisi essentialiter: & ideo non potest dici, quod Pater sit sapiens, vel intelligens Filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter: & secundum hoc possumus dicere, quod Pater, & Filius

diligunt se Spiritu sancto, ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus, potest denominari principium actionis ab actione, & ab effectu; sicut possumus dicere; quod arbor est florens floritione, & floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denominari ab effectu, sed solum ab actione. Non enim dicimus quod arbor producat florem flore, sed productionis floris. In hoc igitur quod dico *spirat*, vel *generat*, importatur actus notionalis tantum. Unde non possumus dicere, quod Pater spirat Spiritu sancto, vel generet Filio. Possumus autem dicere, quod Pater dicit Verbo, tamquam persona procedente, & dicit dictione, tamquam actu notionalis: quia dicere importat determinatam personam procedentem, cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorem: & ideo potest dici; quod Pater diligit Filium Spiritu sancto tamquam persona procedente, & ipsa dictione tanquam actu notionalis.

Ad tertium dicendum, quod Pater non solum Filium, sed etiam se, & nos diligit Spiritu sancto: quia ut dictum est (in isto art.) diligere, prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem divinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitum ad rem dilectam. Unde sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo quod genuit, in quantum Verbum genitum sufficienter repræsentat Patrem, & omnem creaturam; ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu sancto, in quantum Spiritus sanctus procedit ut amor bonitatis primæ, secundum quam Pater amat se, & omnem creaturam. Et sic etiam pater quod respectus importatur ad creaturam & in Verbo, & in Amore procedente quasi secundario, in quantum scilicet bonitas, & veritas divina est principium intelligendi, & amandi omnem creaturam.

QUÆSTIO XXXVIII.

De nomine Spiritus sancti, quod est Donum, in duos articulos divisa.

Consequenter queritur de Dono: & circa hoc queruntur duo.

Primo, utrum Donum possit esse nomen personale.

Secundo, utrum sit proprium Spiritus sancti.

ARTICULUS I. 200

Utrum Donum sit nomen personale.

I. dist. xviii. art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Donum non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in divinis. Sed nomen Doni non importat aliquam distinctionem in divinis: dicit enim Augustinus XV. de Trinitate. (capit. xix. à med.) quod Spiritus Sanctus ita datur sicut Dei Donum, ut etiam se ipsum det sicut Deus. Ergo Donum non est nomen personale.

2. Præterea. Nullum nomen personale convenit essentia divina. Sed essentia divina est Donum, quod Pater dat Filio, ut patet per Hilarium VIII. de Trinitate. (circa med. & paulo post.) Ergo Donum non est nomen personale.

3. Præterea. Secundum Damascenum (Lib. IV. cap. xix. à med.) nihil est subiectum, aut serviens in divinis personis. Sed Donum importat quandam subiectionem & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

4. Præterea. Donum importat respectum ad creaturam; & ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, ut Pater, & Filius. Ergo Donum non est nomen personale.

Sed contra est quod Augustinus dicit XV. de Trinitate. (loco cit. in arg. 1.) *Sicut corpus carnis nihil aliud est quam caro; si Donum Spiritus sancti nihil aliud est quam Spiritus sanctus.* Sed Spiritus sanctus est nomen personale. Ergo & Donum.

Respondeo dicendum, quod in nomine Doni importatur aptitudo ad hoc quod doneatur. Quod autem donatur, habet aptitudinem, vel habitum ad id à quo datur, & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset ejus, & ad hoc alicui datur ut ejus sit. Persona autem divina dicitur esse alicujus vel secundum originem, sicut Filius est Patris, vel in quantum ab aliquo habetur. Habere autem dicimus id quod libere possumus uti, vel frui ut volumus. Et per hunc modum divina persona non potest haberi nisi à rationali creatura Deo conjuncta. Aliæ autem creaturæ moveri quidem possunt à divina persona, non tamen sic quod in potestate earum sit frui divina persona, & uti effectu ejus. Ad quod quandoque pertingit rationalis creatura; ut puta cum sic sit particeps divini Verbi, & procedentis Amoris, ut possit libere Deum vere cognoscere, & recte amare. Unde sola creatura rationalis potest habere divinam

personam. Sed ad hoc quod sic eam habeat, non potest propria virtute pervenire: unde oportet quod hoc ei desuper detur: hoc enim dari nobis dicitur quod aliunde habemus. Et sic divina personæ competit dari, & esse Donum.

Ad primum ergo dicendum, quod nomen Doni importat distinctionem personalem, secundum quod donum dicitur esse alicujus per originem. Et tamen Spiritus sanctus dat se ipsum, in quantum est sui ipsius, ut potens se uti, vel potius frui; sicut & homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est quod Augustinus dicit super Joan. (tract. xxix. post princ.) *Quid tam tuum est quam tu?* Vel dicendum, & melius, quod donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse hujus dicitur multipliciter. Uno modo per modum identitatis sicut dicit Augustinus super Joan. (ibid.) & sic donum non distinguitur à dante, sed ab eo cui datur: & sic dicitur, quod Spiritus sanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicujus ut possessio, vel servus; & sic oportet quod donum essentialiter distingatur à dante; & sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse hujus per originem tantum; & sic Filius est Patris, & Spiritus sanctus utriusque. In quantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.

Ad secundum dicendum, quod essentia dicitur esse donum patris primo modo, quia essentia est Patris per modum identitatis.

Ad tertium dicendum, quod Donum, secundum quod est nomen personale in divinis, non importat subiectionem, sed originem tantum in comparatione ad dantem; in comparatione vero ad eum cui datur, importat liberum usum, vel fructum, ut dictum est (in corp. artic.)

Ad quartum dicendum, quod donum non dicitur ex eo quod actu datur, sed in quantum habet aptitudinem ut possit dari. Unde ab æterno divina persona dicitur Donum, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc quod importatur respectus ad creaturam, oportet quod sit essentialis, sed quod aliquid essentialis in suo intellectu includatur; sicut essentia includitur in intellectu personæ, ut supra dictum est (quæst. xxix. art. 4. & quæst. xxxix. art. 3. ad 1.)

QUÆSTIO XXXVII.

De nomine Spiritus sancti, quod est Amor, & in duos articulos dividitur.

D Einde quæritur de nomine Amoris, & circa hoc quærentur duo.

Primo, utrum sit proprium nomen Spiritus sancti.

Secundo, utrum Pater, & Filius diligant se Spiritu sancto.

ARTICULUS I.

Utrum Amor sit proprium nomen Spiritus sancti.

I. dist. xi. art. 4. & dist. xxvii. quæst. 11. art. 2. quæst. 2. corp. & ver. quæst. 14. art. 2. ad 7.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Amor non sit proprium nomen Spiritus sancti. Dicit enim Augustinus XV. de Trinitate (cap. xvii. ante med.) *Nescio, cur, sicut sapientia dicitur & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes non tres, sed una sapientia, non ita & caritas dicitur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes una caritas.* Sed nullo nomen quod de singulis personis prædicatur, & de omnibus in communi singulariter, est nomen proprium alicuius personæ. Ergo hoc nomen *Amor* non est proprium Spiritus sancti.

2. Præterea, Spiritus sanctus est persona subsistens. Sed Amor non significatur ut persona subsistens, sed ut actio quædam ab amante transiens in amatum. Ergo Amor non est proprium nomen Spiritus sancti.

3. Præterea, Amor est nexus amantium: quia secundum Dionysium 19. capit. de divinis Nom. (part. 11. lect. 12.) *est quadam vis unitiva.* Sed nexus est medium inter ea quæ connectit, non autem aliquid ab eis procedens. Cum igitur Spiritus sanctus procedat a Patre, & Filio, sicut ostensum est (quæst. xxxvi. art. 2.) videtur quod non sit Amor, aut nexus Patris, & Filii.

4. Præterea, Cuiuslibet amantis est aliquid amor. Sed Spiritus sanctus est amans. Ergo eius est aliquid amor. Si igitur Spiritus sanctus est Amor, erit amor amoris, & spiritus à spiritu: quod est inconveniens.

Sed contra est quod Gregorius dicit in homil. Pentecostes (xxx. in evang. circa princ.) *Ipse Spiritus sanctus est amor.*

Respondeo dicendum, quod nomen Amoris in divinis sumi potest essentialiter, & personaliter: & secundum quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus sancti, sicut Verbum est proprium nomen Filii.

(a) *Nicolaus simpliciter.*

Ad cuius evidentiam sciendum est, quod cum in divinis, ut supra ostensum est (quæst. xxvii. art. 2. 3. 4. & 5.) sunt duæ processiones, una per modum intellectus, sicut est processio Verbi, alia per modum voluntatis, quæ est processio Amoris; quia prima est nobis magis nota, ad singula significanda quæ in ea considerari possunt, sunt magis propria nomina adinventæ, non autem in processione voluntatis. Unde & quibusdam circumlocutionibus utimur ad significandam personam procedentem, & relationes etiam quæ accipiuntur secundum hanc processionem, & processionis; & spirationis nominibus nominantur, ut supra dictum est (quæst. xxvii. art. 4. ad 3.) quæ tamen sunt magis nomina originis quam relationis secundum proprietatem vocabuli. Et tamen (a) similiter secundum utramque processionem considerari oportet. Sicut enim ex hoc quod aliquis rem aliquam intelligit, provent quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum; ita ex hoc quod aliquis rem aliam amat, provenit quædam impressio (ut ita loquar) rei amate in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante, sicut & intellectum in intelligente; ita quod cum aliquis se ipsum intelligit, & amat, est in se ipso, non solum per identitatem rei, sed etiam ut intellectum in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinventæ ad significandum respectum intelligentis ad rem intellectam, ut patet in hoc quod dico *intelligere*: & sunt etiam alia vocabula adinventæ ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum *dicere*, & *verbum*. Unde in divinis *intelligere* solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad Verbum procedens; sed *Verbum* personaliter dicitur, quia significat id quod procedit; ipsum vero *dicere* dicitur notionaliter, quia importat habitudinem principii Verbi ad Verbum ipsum. Ex parte autem voluntatis præter *diligere*, & *amare*, quæ important habitudinem amantis ad rem amatum, non sunt aliqua vocabula adinventæ, quæ importent habitudinem ipsius impressionis, vel affectionis rei amate, quæ provenit in amante ex hoc quod amat, ad suum principium, aut è converso. Et ideo propter vocabulorum inopiam huiusmodi habitudines significamus vocabulis *amoris*, & *dilectionis*; sicut si Verbum nominarem intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur inquantum in amore, vel dilectione non importatur nisi habitudo amantis ad rem amatum, *Amor*, & *diligere* essentialiter dicuntur, sicut intelligentia, & intelligere; inquantum vero his vocabulis utimur ad exprimendam habitudinem eius rei quæ procedit per modum amoris, ad suum

principium, & è converso, ita quod per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem; sic *Amor* est nomen personæ, & *diligere*, vel *amare* est verbum notionale, sicut *dicere*, vel *generare*.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus loquitur de caritate, secundum quod essentialiter sumitur in divinis, ut dictum est (in cor. art. & quæst. xxxiv. art. 2. ad 4.)

Ad secundum dicendum, quod intelligere, & velle, & amare, licet significantur per modum actionum transeuntium in objecta, sunt tamen actiones manentes in agentibus, ut supra dictum est (quæst. xiv. art. 2.) ita tamen quod in ipso agente important habitudinem quædam ad objectum. Unde amor etiam in nobis est aliquid manens in amante, & verbum cordis manens in dicente, tamen cum habitudine ad rem verbo expressam, vel amatum. Sed in Deo, in quo nullum est accidens, plus habet quia tam verbum, quam Amor est subsistens. Cum ergo dicitur, quod Spiritus Sanctus est Amor Patris in Filium, vel in quicumque aliud, non significatur aliquid transiens in alium, sed solum habitudo amoris ad rem amatum; sicut & in Verbo importatur habitudo Verbi ad rem Verbo expressam.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus Sanctus dicitur esse nexus Patris, & Filii, inquantum est Amor: quia cum Pater amet unice dilectione se, & Filium, & è converso; importatur in Spiritu Sancto, prout est Amor, habitudo Patris ad Filium, & è converso, ut amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso quod Pater, & Filius se mutuo amant, oportet quod mutuos amor, qui est Spiritus Sanctus, ab utroque procedat. Secundum igitur originem Spiritus Sanctus non est medius, sed tertia in Trinitate persona; secundum vero predictam habitudinem est medius nexus duorum, ab utroque procedens.

Ad quartum dicendum, quod sicut Filio, licet intelligat, non tamen sibi competit producere verbum, quia intelligere convenit ei ut Verbo procedenti; ita licet Spiritus Sanctus amet, essentialiter accipiendo, non tamen convenit ei quod spirat amorem, quod est diligere notionaliter sumptum: quia sic diligit essentialiter ut Amor procedens, non ut à quo procedit amor.

ARTICULUS II.

199

Utrum Pater, & Filius diligant se Spiritu Sancto.

I. dist. xiv. quæst. 1. art. 1. cor. & dist. xxxii. quæst. 1. art. 1. & IV. con. cap. xxxii. in fine. & pot. quæst. 11. art. 3. ad 11. & q. ix. art. 9. ad 19.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod Pater, & Filius non diligant se Spiritu Sancto. Augustinus enim in VII. de Trinitate (cap. 1. in fine) probat quod Pater non est sapiens sapientia genita. Sed sicut Filius est sapiens sapientia genita, ita Spiritus Sanctus est amor procedens, ut dictum est (art. præc. & quæst. xxvii. art. 3.) Ergo Pater, & Filius non diligunt se amore procedente, qui est Spiritus Sanctus.

2. Præterea, Cum dicitur Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, hoc verbum *diligere*, aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse vera, secundum quod sumitur essentialiter, quia pari ratione posset dici, quod Pater intelligit Filio: neque etiam secundum quod sumitur notionaliter, quia pari ratione posset dici, quod Pater, & Filius spirant Spiritu Sancto, vel quod Pater generat Filio. Ergo nullo modo hæc est vera: Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto.

3. Præterea, Eodem amore Pater diligit Filium, & se, & nos. Sed Pater non diligit se Spiritu Sancto, quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus: non enim potest dici, quod Pater generat se, vel spirat se. Ergo etiam non potest dici, quod diligit se Spiritu Sancto, secundum quod diligere sumitur notionaliter. Item amor, quod diligit nos, non videtur esse Spiritus Sanctus: quia importatur respectus ad creaturam, & ita ad essentialiam pertinet. Ergo & hæc est falsa: Pater diligit Filium Spiritu Sancto.

Sed contra est quod Augustinus dicit VI. de Trinitate, (cap. v. in princ.) quod *Spiritus Sanctus est quo genitus à generante diligitur, genitoremque suum diligit.*

Respondeo dicendum, quod circa hanc questionem difficultatem avertit quod cum dicitur, Pater diligit Filium Spiritu Sancto, cum ablativus construatur in habitudine alicuius cause, videtur quod Spiritus sanctus sit principium diligendi, & Patri, & Filio; quod est omnino impossibile.

Et ideo quidam dixerunt, hanc esse falsam: Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto: & dicunt hanc esse retractatam ab Augustino in suo simili, cum scilicet retractavit istam: Pater est sapiens sapientia genita. (Habe-

ita (a) & obliquè. Ergo pari ratione non est dicendum, quod tres personæ sunt unius essentia.

6. Præterea. Id quod potest esse erroris occasio non est in divinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ unius essentia, vel substantia, datur erroris occasio: quia, ut Hilarius dicit in Lib. de Synod. (ad can. xxvii.) una substantia Patris, & Filii prædicata, aut unum, quia duas nuncupationes habet subsistentem significat, aut divisam unam substantiam duas imperfectas scilicet substantias, aut tertiam priorem substantiam, qua à duobus & usurpata sit, & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse unius substantia.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. III. contra Maximinum (cap. xvi. ante med.) quod hoc nomen *Omoison* quod in Concilio Nicæno adversus Arianos firmatum est, idem significat quod tres personas esse unius essentia.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est. (quæst. xlii. art. 1. & 11.) Intellectus noster res divinas nominat, non secundum modum earum, quia sic eas cognoscere non potest, sed secundum modum in rebus creatis inventum. Et quia in rebus sensibilibus, à quibus intellectus noster scientiam capit, natura alicujus speciei per materiam individuatur, & sic natura se habet ut forma, individuum autem ut suppositum formæ; propter hoc etiam in divinis, quantum ad modum significandi, essentia significatur ut forma trium personarum. Dicimus autem in rebus creatis formam quæcumque esse ejus cuius est forma, sicut sanitatem, vel pulchritudinem hominis alicujus. Rem autem habentem formam non dicimus esse formam, nisi cum adjectione alicujus adjectivi, quod designat illam formam; ut cum dicimus, Ista mulier est egregiæ formæ. Ille homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia in divinis, multiplicatis personis, non multiplicatur essentia, dicimus, unam essentiam esse trium personarum, & tres personas unius essentia, ut intelligantur isti genitivi constructi in designatione formæ.

Ad primum ergo dicendum, quod substantia (b) ibi sumitur pro hypostasi, & non pro essentia.

Ad secundum dicendum, quod licet tres personas esse unius essentia: non inveniatur in sacra Scriptura per hæc verba; invenitur tamen quantum ad hunc sensum; sicut ibi (Joan. x. 30.) *Ego, & Pater unum sumus*; & (ib. x. 38.) *Ego in Patre, & Pater in me est*; & per multa alia haberi potest idem.

Ad tertium dicendum, quod quia natura

designat principium actus, essentia vero ab essendo dicitur; possunt dici aliqua unius naturæ, quæ conveniunt in aliquo actu, sicut omnia caleficientia; sed unius essentia dici non possunt, nisi quorum est unum esse. Et ideo magis exprimitur unitas divina per hoc quod dicitur: quod tres personæ sunt unius essentia, quam si diceretur, quod sunt unius naturæ.

Ad quartum dicendum, quod forma absolute accepta consuevit significari ut ejus cuius est forma, ut virtus Petri; è converso autem res habens formam aliquam non consuevit significari ut ejus, nisi cum volumus determinare, sive de signare formam. Et tunc requiruntur duo genitivi, quorum unus significat formam, & alius determinationem formæ; ut si dicatur: Petrus est magnæ virtutis. Vel etiam requiritur unus genitivus habens vim duorum genitivorum; ut cum dicitur: Vir sanguinum est iste, id est effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia divina significatur ut forma respectu personæ, convenienter essentia personæ dicitur; non autem è converso, nisi aliquid addatur ad designationem essentia; ut si dicatur, quod Pater est persona divina essentia, vel quod tres personæ sunt unius essentia.

Ad quintum dicendum, quod hæc præpositio *ex*, vel *de* non designat habitudinem causæ formalis, sed magis habitudinem causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidem causæ in omnibus distinguuntur ab his quorum sunt causæ. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium activum; aliquid tamen est sua forma, ut patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc quod dicimus tres personas unius essentia: significando essentiam in habitudine formæ, non ostenditur aliud esse essentia quam persona, quod ostenderetur, si diceremus tres personas ex eadem essentia.

Ad sextum dicendum, quod sicut Hilarius dicit in Lib. de Synod. (ante fin. Lib.) male sanctis rebus prædicatur, *scilicet*, quia non sancta à quibusdam habentur, esse non debeant. Sic si male intelligitur *Omoison*, quid ad me bene intelligentem? Et supr. Sit ergo una substantia ex una geniti proprietate, non sit autem ex proportionis, aut ex unionis, aut ex communionis.

Ad septimum dicendum, quod sicut Hilarius dicit in Lib. de Synod. (ante fin. Lib.) male sanctis rebus prædicatur, *scilicet*, quia non sancta à quibusdam habentur, esse non debeant. Sic si male intelligitur *Omoison*, quid ad me bene intelligentem? Et supr. Sit ergo una substantia ex una geniti proprietate, non sit autem ex proportionis, aut ex unionis, aut ex communionis.

AR-

(a) Al. & obliqui. (b) Al. desit ibi.

ARTICULUS III. 204

Utrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.

I. dist. xv. quæst. 11. art. 2. ad 5. & Boet. Trin. quæst. 1. art. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia, ut hoc nomen *Deus*, non prædicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur ut habens humanitatem, ita *Deus* significatur ut habens Deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes Deitatem. Ergo tres personæ sunt tres *Dii*.

2. Præterea. Gen. 1. ubi dicitur: *In principio creavit Deus Cælum, & terram*, hebraica veritas habet *Elohim*, quod potest interpretari *dii*, sive *judices*. Et hoc dicitur propter pluralitatem personarum. Ergo tres personæ sunt plures *dii*, & unus *Deus*.

3. Præterea. Hoc nomen *res*, cum absolute dicatur, videtur ad substantiam pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis: dicit enim Augustinus in Lib. I. de doctr. Christiana (cap. v. in princ.) *Res quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

4. Præterea. Sicut hoc nomen *Deus* significat habentem Deitatem, ita hoc nomen *persona* significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratione dicere possumus tres *Deos*.

Sed contra est quod dicitur Deut. vi. 4. *Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est*.

Respondeo dicendum, quod nomen essentialium quædam significant essentiam substantivè, quædam vero adjectivè. Ea quidem quæ substantivè essentiam significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantum, & non pluraliter, quæ vero adjectivè essentiam significant, prædicantur de tribus personis in plurali.

Cujus ratio est, quia nomina substantiva significant aliquid per modum substantia, nomina vero adjectiva significant aliquid per modum accidentis, quod inhaeret subjecto. Substantia autem sicut per se habet esse, ita per se habet unitatem, vel multitudinem: unde & singularitas, vel pluralitas nominis substantivi attenditur secundum formam significatam per nomen. Accidentia autem, sicut esse habent in subjecto, ita ex subjecto suscipiunt unitatem, vel multitudinem: & ideo in adjectivis attenditur singularitas, & pluralitas, secundum supposita. In crea-

turis autem non invenitur una forma in pluribus suppositis, nisi unitate ordinis, ut forma multitudinis ordinata. Unde nomina significantia talem formam, si sint substantiva, prædicantur de pluribus in singulari, non autem si sint adjectiva: dicimus enim, quod multi homines sunt collegium, vel exercitus, aut populus; dicimus tamen, quod plures homines sunt collegiati. In divinis autem essentia divina significatur per modum formæ, ut dictum est (art. præc. & quæst. 111. art. 3.) quæ quidem simplex est & maxime una, ut supra ostensum est (quæst. 111. art. 7. & quæst. 11. art. 4.) Unde nomina significantia divinam essentiam substantivè singulariter, & non pluraliter de tribus personis prædicantur. Hæc igitur est ratio, quare *Socratem*, & *Platonem*, & *Ciceronem* dicimus tres homines; *Patrem* autem, & *Filium*, & *Spiritum Sanctum* non dicimus tres *Deos*, sed unum *Deum*: quia in tribus suppositis humanæ naturæ sunt tres humanitates; in tribus autem personis est una divina essentia. Ea vero quæ significant essentiam adjectivè, prædicantur pluraliter de tribus, propter pluralitatem suppositorum. Dicimus enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres æternos, & increatos, & immensos, & adjectivè sumantur. Si vero substantivè sumantur, dicimus unum increatum, immensum, & æternum, ut *Athanasius* dicit (in simbolo fidei).

Ad primum ergo dicendum, quod licet *Deus* significet habentem Deitatem, est tamen alius modus significandi. Nam *Deus* dicitur substantivè; sed habens Deitatem dicitur adjectivè. Unde licet sint tres habentes Deitatem, non tamen licet sint, sequitur quod sint tres *dii*.

Ad secundum dicendum, quod diversæ linguæ habent diversum modum loquendi. Unde sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases, ita & in Hebræo dicitur pluraliter *Elohim*. Nos autem non dicimus pluraliter neque *Deos*, neque substantias, ne pluralitas ad substantias referatur.

Ad tertium dicendum, quod hoc nomen *res* est de transcendentibus. Unde secundum quod pertinet ad relationem pluraliter prædicatur in divinis; secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Unde Augustinus dicit ibidem (loc. cit. in arg.) quod eadem *Trinitas* quædam *summa res est*.

Ad quartum dicendum, quod forma significata per hoc nomen *persona*, non est essentia, vel natura, sed personalitas. Unde cum sint tres personalitates, id est tres personales proprietates in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non singulariter, sed pluraliter prædicatur de tribus.

AR-

ARTICULUS IV.

205

Utrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.

I. dist. IV. quæst. I. art. I.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia concreta non possint supponere pro persona, ita quod hæc sit vera, Deus genuit Deum. Quia ut philosophi dicunt, terminus singularis idem significat, & supponit. Sed hoc nomen *Deus* videtur esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit, ut dictum est (art. præc. & quæst. XI. art. 9.) Ergo cum significet essentiam, videtur quod supponat pro essentia, & non pro persona.

2. Præterea. Terminus in subiecto positus non restringitur per terminum positum in prædicato ratione significationis, sed solum ratione temporis consignificati. Sed cum dico, Deus creat, hoc nomen *Deus* supponit pro essentia. Ergo cum dicitur, Deus genuit, non potest ille terminus *Deus* ratione prædicati notionalis supponere pro persona.

3. Præterea. Si hæc est vera, Deus genuit, quia Pater generat; pari ratione hæc erit vera, Deus non generat, quia Filius non generat. Ergo est Deus generans, & Deus non generans; & ita videtur sequi quod sint duo dii.

4. Præterea. Si Deus genuit Deum, aut se Deum, aut alium Deum. Sed non se Deum, quia, ut Augustinus dicit in I. de Trin. (cap. 1. ante med.) *nulla res generat se ipsam*: neque alium Deum, quia non est nisi unus Deus. Ergo hæc est falsa, Deus genuit Deum.

5. Præterea. Si Deus genuit Deum, aut Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Si Deum qui est Deus Pater; ergo Deus Pater est genitus. Si Deum qui non est Deus Pater, ergo Deus est qui non est Deus Pater, quod est falsum. Non ergo potest dici, quod Deus genuit Deum.

Sed contra est quod in symbolo dicitur, *Deum de Deo*.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod hoc nomen *Deus*, & similia proprie secundum suam naturam supponunt pro essentia, sed ex adjuncto notionali trahuntur ad supponendum pro persona. Et hæc opinio processisse videtur ex consideratione divinæ simpliciter, quæ requirit quod in Deo idem sit habens, & quod habetur. Et sic habens Deitatem, quod significat hoc nomen *Deus*, est idem quod Deitas.

Sed in proprietatibus locutionum non tantum attendenda est res significata, sed etiam modus significandi. Et ideo quia nomen *Deus*

significat divinam essentiam ut in habente ipsam, sicut hoc nomen *homo* humanitatem significat in supposito; alii melius dixerunt, quod hoc nomen *Deus* ex modo significandi habet ut proprie possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen *homo*. Quandoque ergo hoc nomen *Deus* supponit pro essentia, ut cum dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est Deitas. Quandoque vero supponit pro persona, vel una tantum, ut cum dicitur, Deus generat; vel duabus ut cum dicitur: *Deus spirat*; vel tribus, ut cum dicitur, *Regi; saculorum immortalis, invisibilis, solus Dei honor & gloria*: I. Timoth. 1. 17.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen *Deus* licet conveniat cum terminis singularibus in hoc quod forma significata non multiplicatur; convenit tamen cum terminis communibus in hoc quod forma significata invenitur in pluribus suppositis. Unde non oportet quod semper supponat pro essentia, quam significat.

Ad secundum dicendum, quod obiecto illa procedit contra illos qui dicebant, quod hoc nomen *Deus* non habet naturalem suppositionem pro persona.

Ad tertium dicendum, quod aliter se habet hoc nomen *Deus* ad supponendum pro persona, & hoc nomen *homo*. Quia enim forma significata per hoc nomen *homo*, idest humanitas, realiter dividitur in diversis suppositis, per se supponit pro persona, etiam si nihil addatur quod determinet ipsum ad personam, quæ est suppositum distinctum. Unitas autem, sive communitas humanæ naturæ non est secundum rem, sed solum secundum considerationem. Unde iste terminus *homo* non supponit pro natura communi, nisi propter exigentiam alieni additi; ut cum dicitur, Homo est species. Sed forma significata per hoc nomen *Deus*, scilicet essentia divina, est una, & communis secundum rem. Unde per se supponit pro natura communi, sed ex adjuncto determinatur ejus suppositio ad personam. Unde cum dicitur, Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomen *Deus* pro persona Patris. Sed cum dicimus, Deus non generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam Filii; unde datur intelligi, quod generatio repugnet divinæ naturæ. Sed si addatur aliquid pertinens ad personam Filii, vera erit locutio, ut si dicatur Deus genitus non generat. Unde non sequitur, Est Deus generans, & Deus non generans nisi ponatur aliquid pertinens ad personas, ut puta si dicamus, Pater est Deus generans, & Filius est Deus non generans. Et ita non sequitur quod sint plures dii: quia Pater, & Filius sunt unus Deus, ut dictum est (art. præc.)

Ad

ARTICULUS V.

206

Utrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.

I. dist. V. quæst. I. art. I.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona, ita quod hæc sit vera; Essentia generat essentiam. Dicit enim Augustinus VII. de Trinit. (cap. 1. circa fin. & cap. 11. in princ.) *Pater, & Filius sunt una sapientia, quia una essentia, & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia*.

2. Præterea. Generatis nobis, vel corruptis, generantur, vel corrumpuntur ea quæ in nobis sunt. Sed Filius generatur. Ergo cum essentia divina sit in Filio, videtur quod essentia divina generetur.

3. Præterea. Idem est Deus, & essentia divina, ut ex supra dictis patet (quæst. 111. artic. 3. & 4.) Sed hæc est vera, Deus generat Deum, sicut dictum est (art. præc.) Ergo hæc est vera, Essentia generat essentiam.

4. Præterea. De quocumque prædicatur aliquid, potest supponere pro illo. Sed essentia divina est Pater. Ergo essentia potest supponere pro persona Patris; & sic essentia generat.

5. Præterea. Essentia est res generans quia est Pater, qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans & non generans: quod est impossibile.

6. Præterea. Augustinus dicit in IV. de Trinit. (cap. xx. declinando ad fin.) *Pater est principium totius Deitatis*. Sed non est principium nisi generando, vel spirando. Ergo Pater generat, vel spirat Deitatem.

Sed contra est quod Augustinus dicit in I. de Trinit. (cap. 1. ante med.) quod *nulla res generat se ipsam*. Sed si essentia generat essentiam, non generat nisi se ipsam, cum nihil sit in Deo quod distinguatur à divina essentia. Ergo essentia non generat essentiam.

Respondeo dicendum, quod circa hoc erravit Abbas Joachim asserens, quod sicut dicitur, Deus genuit Deum; ita potest dici, quod essentia genuit essentiam; considerans quod propter divinam simplicitatem non est aliud Deus quam divina essentia.

Sed in hoc deceptus fuit, quia ad veritatem locutionum non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, ut dictum est (art. præc.) Licet autem secundum rem sit idem Deus quod Deitas; non tamen est idem modus significandi utrobique. Nam hoc nomen *Deus*, quia significat divinam essentiam ut in habente, ex

mo-

modo suæ significationis naturaliter habet quod possit supponere pro persona. Et sic ea quæ sunt propria personarum, possunt prædicari de hoc nomine *Deus*; ut dicitur, quod *Deus est genitus*, vel generans, sicut dictum est (art. præced.) Sed hoc nomen *essentia* non habet ex modo suæ significationis quod supponat pro persona, quia significat essentiam ut formam abstractam. Et ideo ea quæ sunt propria personarum, quibus ad invicem distinguuntur, non possunt essentia attribui. Significaretur enim quod esset distinctio in essentia divina, sicut est distinctio in suppositis.

Ad primum ergo dicendum, quod ad exprimendam unitatem essentia, & personæ, sancti Doctores aliquando expressius locuti sunt quam proprietates locutionis patiatur. Unde huiusmodi locutiones non sunt extendendæ, sed exponendæ, ut scilicet nomina abstracta exponantur per concreta, vel etiam per nomina personalia, ut cum dicitur: *Essentia de essentia*, vel *sapientia de sapientia*, sic sensus, Filius, qui est essentia, & sapientia, est de Patre, qui est essentia, & sapientia. In his tamen nominibus abstractis est quidam ordo attendendus: quia ea quæ pertinent ad actum, magis propinque se habent ad personam, quia actus sunt suppositorum. Unde minus improperia est ista: *Natura de natura*, vel *Sapientia de sapientia*, quam *Essentia de essentia*.

Ad secundum dicendum, quod in creaturis generatum non accipit naturam eandem numero quam generans habet, sed aliam numerum, quæ incipit in eo esse per generationem de novo, & desinit esse per corruptionem; & ideo generatur, & corrumpitur per accidens: sed *Deus* genitus eandem naturam numero accipit quam generans habet; & ideo natura divina in Filio non generatur neque per se, neque per accidens.

Ad tertium dicendum, quod licet *Deus*, & divina essentia sint idem secundum rem; tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diversimode de utroque.

Ad quartum dicendum, quod essentia divina prædicatur de Patre per modum identitatis propter divinam simplicitatem; nec tamen sequitur quod possit supponere pro Patre propter diversum modum significandi. Ratio autem procederet in illis quorum unum prædicatur de altero, sicut universale de particulari.

Ad quintum dicendum, quod hæc est differentia inter nomina substantiva, & adjectiva, quia nomina substantiva ferunt suum suppositum, adjectiva vero non; sed rem significatam ponunt circa substantivum. Unde sophistæ dicunt, quod nomina substantiva supponunt, adjectiva vero non supponunt;

(a) Ita edit. Rom. & Patav. Nicolaius distincta

sed copulant. Nomina igitur personalia substantiva possunt de essentia prædicari propter identitatem rei. Neque sequitur quod proprietates personalis (a) distinctam determinet essentiam. Sed ponitur circa suppositum importatum per nomen substantivum. Sed notionalia, & personalia adjectiva non possunt prædicari de essentia, nisi aliquo substantivo adjuncto. Unde non possumus dicere, quod essentia est generans; possumus tamen dicere, quod essentia est res generans, vel *Deus* generans, si res; & *Deus* supponat pro persona, non autem si supponat pro essentia. Unde non est contradictio, si dicitur, quod essentia est res generans, & res non generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia.

Ad sextum dicendum, quod *Deitas*, in quantum est una in pluribus suppositis, habet quamdam convenientiam cum forma nominis collectivi. Unde cum dicitur, *Pater est principium totius Deitatis*, potest sumi pro universitate personarum, in quantum scilicet in omnibus personis divinis ipse est principium. Nec oportet quod sit principium sui ipsius, sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi, non tamen sui ipsius. Vel potest dici, quod est principium totius *Deitatis*, non quia eam generet, & spiraret, sed quia eam generando, & spirando communicat.

ARTICULUS VI. 207

Utrum persona possit prædicari de nominibus essentialibus.

I. dist. XLVIII. quæst. 11. art. 2. ad 5.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod personæ non possint prædicari de nominibus essentialibus concretis, ut dicitur, *Deus est tres personæ*, vel est *Trinitas*. Hæc enim est falsa, Homo est omnis homo, quia pro nullo suppositorum verificari potest. Neque enim *Socrates* est omnis homo, neque *Plato*; neque aliquis alius. Sed similiter ista, *Deus est Trinitas*, pro nullo suppositorum naturæ divinæ verificari potest. Neque enim *Pater* est *Trinitas*, neque *Filius*, neque *Spiritus sanctus*. Ergo hæc est falsa, *Deus est Trinitas*.

2. Præterea. Inferiora non prædicantur de suis superioribus nisi accidentaliter prædicatione, ut cum dico, *Animal est homo*: accidit enim animali esse hominem. Sed hoc nomen *Deus* se habet ad tres personas sicut commune ad inferiora, ut *Damasceus* dicit (Lib. III. orthod. Fid. cap. 1v. circa princ.) Ergo videtur quod nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine *Deus* nisi accidentaliter.

Sed

Sed contra est quod *Augustinus* dicit (in serm. 11. in Cen. Dom.) *Credimus, unum Deum unam esse divini nominis Trinitatem.*

Respondeo dicendum, quod sicut iam dictum est (art. præced.) licet nomina personalia, vel notionalia adjectiva non possint prædicari de essentia, tamen substantiva possunt propter realem identitatem essentia, & personæ. Essentia autem divina non solum idem est realiter cum una persona, sed cum tribus. Unde & una persona, & duæ, & tres possunt de essentia prædicari; ut si dicamus, *Essentia est Pater*, & *Filius*, & *Spiritus sanctus*. Et quia hoc nomen *Deus* per se habet quod supponat pro essentia, ut dictum est (art. 4. huius quæst. ad 3.) ideo sicut hæc est vera, *Essentia est tres personæ*; ita hæc est vera, *Deus est tres personæ*.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (ibid.) hoc nomen *homo* per se habet supponere pro persona, sed ex adjuncto habet quod sit pro natura communi: & ideo hæc est falsa, *Homo est omnis homo*, quia pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomen *Deus* per se habet quod sit pro essentia: unde licet pro nullo suppositorum divinæ naturæ hæc sit vera, *Deus est Trinitas*; est tamen vera pro essentia: quod non attendens *Porretanus*, eam negavit.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur, *Deus vel divina essentia est Pater*, est prædicatio per identitatem, non autem sicut inferioris de superiori: quia in divinis non est universale, & singulare. Unde sicut est per se ista, *Pater est Deus*; ita & ista, *Deus est Pater*, & nullo modo per accidens.

ARTICULUS VII. 208

Utrum nomina essentialia sint approprianda personis.

I. dist. XXXI. quæst. 1. art. 2.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia non sint approprianda personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in divinis: quia, ut *Hieronymus* dicit (referunt à Magist. Sent. Lib. IV. dist. xlii. in fin. sed in *Hieronymo* nullibi occurrit.) *Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis*. Sed ea quæ sunt communia tribus personis, appropriari alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi quod vel illi tantum personæ conveniant cui appropriantur, vel quod magis conveniant ei quam aliis.

S. Th. Op. Tom. 1.

(a) Ita cod. Alcan. cum edit. Rom. & Patav. at Nicolajus appropriata personis.

Ergo essentialia attributa non sunt approprianda personis. Præterea. Essentialia attributa in abstracto significata significant per modum forme. Sed una persona non se habet ad aliam ut forma cum forma, ab eo cuius est forma, supposito non distinguatur. Ergo essentialia attributa maxime in abstracto significata non debent appropriari personis.

Præterea. Proprium prius est appropriatum: proprium enim est ratione appropriati. Sed essentialia attributa secundum modum intelligendi sunt priora personis, sicut commune est prius proprio. Ergo essentialia attributa non debent esse (a) appropriata.

Sed contra est quod *Apostolus* dicit I. Corinth. 1. 24. *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam*.

Respondeo dicendum, quod ad manifestationem fidei conveniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim *Trinitas* personarum demonstratione probari non possit, ut supra dictum est (quæst. xxxi. art. 1.) convenit tamen ut per aliqua magis manifesta declararetur. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationem quam propria personarum: quia ex creatoris ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem devenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem in cognitionem personarum proprietatum, ut supra dictum est (ibidem).

Sicut igitur similitudine vestigi, vel imaginis in creaturis inventa utimur ad manifestationem divinorum personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarum per essentialia attributa appropriata nominatur.

Possunt autem manifestari personæ divinæ per essentialia attributa dupliciter. Uno modo per viam similitudinis, sicut ea quæ pertinent ad intellectum, appropriantur Filio, qui procedit per modum intellectus, ut verbum. Alio modo per modum dissimilitudinis, sicut potentia appropriatur Patri, ut *Augustinus* dicit, quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod essentialia attributa non sic appropriantur personis ut eis esse propria asserantur, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis, ut dictum est (in corp. art.) Unde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

Ad secundum dicendum, quod si sic appropriantur essentialia attributa personis quod essent eis propria, sequeretur quod una

MS. Camer. Theologi Lovanienses & Duaceni, ac

persona se habere ad aliam in habitudine formæ: quod excludit Augustinus in VI. de Trinit. (cap. 11.) ostendens, quod Pater non est sapientia quam genuit, quasi solus Filius sit sapientia; ut sic Pater, & Filius simul tantum possint dici sapientia, non autem Pater sine Filio. Sed Filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de Patre sapientia. Uterque enim per se est sapientia, & simul ambo una sapientia. Unde Pater non est sapiens sapientia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

Ad tertium dicendum, quod licet essenziale attributum secundum rationem propriam sit prius quam persona secundum modum intelligendi; tamen, in quantum habet rationem appropriatam, nihil prohibet proprium personæ esse prius quam appropriatum: sicut color posterior est corpore, in quantum est corpus; prius tamen est naturaliter corpore albo, in quantum est album.

ARTICULUS VIII.

209

Utrum convenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.

I. dist. 11. quæst. 1. art. 3. & dist. 111. quæst. 111. art. 1. & dist. xxxiv. quæst. 11. art. unico.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hilarius in II. de Trinit. (paulo post. princ.) *Aternitas est in Patre, species in imagine, usus in manere.* In quibus verbis ponit tria nomina propria personarum, scilicet nomen Patris, & nomen imaginis, quod est proprium Filio, ut supra dictum est (quæst. xxxv. art. 2.) & nomen *muneris*, sive Donum, quod est proprium Spiritus sancti, ut supra habitum est (quæst. xxxviii. art. 2.) Ponit etiam tria appropriata. Nam *aternitatem* appropriat Patri, *speciem* Filio, *usum* Spiritui Sancto. Et videtur quod irrationabiliter. Nam *aternitas* importat durationem essendi, *species* vero est essendi principium, *usus* vero ad operationem pertinere videtur. Sed essentia, & operatio nulli personæ appropriari inveniuntur. Ergo inconvenienter videtur ista appropriata personis.

2. Præterea Augustinus in I. de doctr. Christ. (cap. v. in fin.) sic dicit: *In Patre est unitas, in Filio aequalitas, in Spiritu sancto aequalitas, unitatisque concordia.* Et videtur quod inconvenienter. Quia una persona non denominatur formaliter per id quod appropriatur alteri: non enim est sapiens Pater sapientia genita, ut dictum est (art. præc. ad 2. & quæst. xxxviii. art. 2. arg. 1.) Sed, sicut ibidem subditur, *tria hæc omnia unum sunt propter Pa-*

terem, aequalia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Non ergo convenienter appropriantur personis.

3. Item. Secundum Augustinum Patri attribuitur *potentia*, Filio *sapientia*, Spiritui sancto *bonitas*. Et videtur hoc esse inconveniens. Nam virtus ad potentiam pertinet. Virtus autem invenitur appropriari Filio, secundum illud I. ad Corinth. 12. 24. *Christum Dei virtutem: & etiam Spiritui sancto, secundum illud Luc. vi. 19. Virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Non ergo potentia Patri est approprianda.

4. Item. Augustinus in Lib. VI. de Trinit. (cap. x. in fine) dicit: *Non confuse accipiendum est, quod ait Apostolus: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens, propter Patrem. Per ipsum, propter Filium. In ipso, propter Spiritum sanctum.* Sed videtur quod inconvenienter. Quia per hoc quod dicitur *in ipso*, videtur importari habitu cause finalis, quæ est prima causarum. Ergo ista habitu causa debet appropriari Patri, qui est principium non de principio.

5. Item. Invenitur *veritas* appropriari Filio secundum illud Joann. xiv. 6. *Ego sum via, veritas, & vita: & similiter liber vita*, secundum illud Psalm. xxxix. 9. *In capite libri scriptum est de me: (Glossa ordinat.)*, id est apud Patrem, qui est caput meum: & similiter hoc quod dicitur, *qui est: quia super illud Isa. lxxv. 1. Ecce ego ad gentes, dicit Glossa (interl.)*, Filius loquitur, qui dicitur, *xii Moysi: Ego sum qui sum.* Sed videtur quod propria sint Filii, & non appropriata. Nam *veritas* secundum Augustinum in Lib. de vera religione (cap. xxxvi. circ. med.) *Est summa similitudo principii absque omni dissimilitudine.* Et sic videtur quod proprie conveniat Filio, qui habet principium. *Liber* etiam *vita* videtur proprium aliquid esse, quia significat ens ab alio: omnis enim liber ab alio quod scribitur. Hoc etiam ipsum *qui est* videtur esse proprium Filio: quia si cum Moysi dicitur, *Ego sum qui sum*, loquitur Trinitas: ergo Moyses poterat dicere: *Ille qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, misit me ad vos.* Ergo & ulterius dicere poterat: *Ille qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, misit me ad vos, demonstrando certam personam.* Hoc autem est falsum, quia nulla persona est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Non ergo potest esse commune Trinitati, sed est proprium Filii.

Respondendo dicendum, quod intellectus noster, qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet quod Deum consideret secundum modum quem ex creaturis assumit. In consideratione autem alicujus creaturæ quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo consideratur res ipsa absolute, in-

quantum est ens quoddam. Secunda autem consideratio rei est, in quantum est una. Tertia consideratio rei est, secundum quod inest ei virtus ad operandum, & ad causandum. Quarta autem consideratio est secundum habitum quem habet ad causata. Unde hæc etiam quadruplex consideratio circa Deum nobis occurrit.

Secundum igitur primam considerationem, qua consideratur absolute Deus secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hilarii, secundum quam *aternitas* appropriatur Patri, *species* Filio, *usus* Spiritui sancto. *Aternitas* enim, in quantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cum proprio Patris, qui est principium non de principio; *species* autem, etiam, sive pulchritudo habet similitudinem cum propriis Filii. Nam ad pulchritudinem tria requiruntur. Primo quidem integritas, siye perfectio; quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt; & debita proportio, sive consonantia; & iterum claritas, unde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

Quantum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio Filii, in quantum est Filius habens in se vere & perfecte naturam Patris. Unde ad hoc innuendum Augustinus in sua expositione (Lib. VI. de Trinit. cap. x. paulo à princ. dicit: *Ubi, scilicet in Filio, summa, & perfecta vita est.*

Quantum vero ad secundum, convenit cum proprio Filii, in quantum est imago expressa Patris. Unde videmus quod aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfecte representat rem, quamvis turpem. Et hoc retigit Augustinus (loc. nunc proxime cit.) cum dicit: *Ubi est tanta convenientia, & prima aequalitas. Et quantum vero ad tertium, convenit cum proprio Filii, in quantum est Verbum, quod quidem lux est, & splendor intellectus, ut Damascenus dicit (Lib. I. cap. xviii. parum ant. med.)* Et hoc tangit Augustinus (loc. nunc proxime dicto) cum dicit: *Tantum verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ari quoddam omnipotentis Dei.*

Ufus autem habet similitudinem cum propriis Spiritus sancti, largo modo accipiendo: usum, secundum quod *uti* comprehendit sub se etiam *frui*, prout *uti* est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & *frui* est cum gaudio *uti*, ut Augustinus X. de Trinit. (cap. xi. ante med.) dicit. Usus ergo quo Pater, & Filius se invicem fruuntur, convenit cum proprio Spiritus sancti, in quantum est amor. Et hoc est quod Augustinus dicit (Lib. VI. de Trinit. cap. x. in med.) *Ille dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, usus ab illo ap-*

S. Th. Oper. Tom. I.
(a) Ita codd. Alcan. & Camer. edidit omittunt Deo.

pellatus est. Usus vero, (a) quò nos fruimur Deo, similitudinem habet cum proprio Spiritus sancti, in quantum est donum: & hoc ostendit Augustinus (ibid.) cum dicit: *Est in Trinitate Spiritus sanctus, genitoris, genitricque suavitas; ingenti largitate, atque ubertate nos, vel creaturas perfundens.* Et sic pater quare *aternitas, species, & usus* personis attribuantur, vel appropriantur, non autem essentia, vel operatio: quia in ratione horum, propter sui communitatem, non invenitur aliquid similitudinem habens cum propriis personarum.

Secunda vero consideratio Dei est, in quantum tam consideratur ut unus: & sic Augustinus (Lib. I. de doctrin. chr. cap. v. in fin.) Patri appropriat *unitatem*, Filio *aequalitatem*, Spiritui sancto *concordiam*, sive *conexione*. Quæ quidem tria unitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam *unitas* dicitur absolute, non præsupponens aliquid aliud: & ideo appropriatur Patri, qui non præsupponit aliquam personam, cum sit principium non de principio. *Aequalitas* autem importat unitatem in respectu ad alterum: nam æquale est quod habet unam quantitatem cum alio: & ideo æqualitas appropriatur Filio, qui est principium de principio. *Conexio* autem importat unitatem aliorum duorum: unde appropriatur Spiritui sancto, in quantum est à duobus: ex quo sentit etiam intelligi potest quod dicit Augustinus (loc. nunc proxime cit.) *tria esse unum propter Patrem, aequalia propter Filium, connexa propter Spiritum sanctum.* Manifestum est enim quod illi attribuitur unumquodque in quo primo invenitur; sicut omnia inferiora dicuntur vivere propter animam vegetabilem, in qua primo invenitur ratio vite in istis inferioribus. *Unitas* autem statim invenitur in persona Patris, etiam per impossibile remotis aliis personis. Et ideo alia personæ à Patre habent unitatem; sed remotis aliis personis, non invenitur *aequalitas* in Patre; sed statim postea Filio invenitur æqualitas. Et ideo dicuntur omnia aequalia propter Filium, non quod Filius sit principium æqualitatis Patri, sed quia, nisi esset Patri æqualis Filius, Pater æqualis non posset dici: æqualitas enim ejus primo consideratur ad Filium. Hoc enim ipsum quod Spiritus sanctus Patri æqualis est, à Filio habet. Similiter, excluso Spiritu Sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi unitas *conexions* inter Patrem & Filium: & ideo dicuntur omnia esse connexa propter Spiritum Sanctum: quia postea Spiritui sancto, invenitur ratio *conexions* in divinis personis, (b) unde Pater, & Filius possint dici connexi.

Secundum vero tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad operandum, vel beatitudinem, usus ab illo ap-

(b) Ita codd. citati, aliique. In editis præmissis præ-

causandum, dicitur sumi tertia appropriatio, scilicet potentie, sapientie, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit & secundum rationem similitudinis, si consideretur quod in divinis personis est; & secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur quod in creaturis est. Potentia enim habet rationem principii, unde habet similitudinem cum Patre cælesti, qui est principium totius Divinitatis. Deficit autem interdum pari terreno propter senectutem. Sapientia vero similitudinem habet cum Filio cælesti, in quantum est verbum, quod nihil aliud est quam conceptus sapientie. Deficit autem interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem, cum sit ratio, & objectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu divino, qui est amor; sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum, secundum quod importat violentiam quamdam, & impulsivum, prout dicitur Iesai. xxv. 4. Spiritus rubisylorum quasi turbo impellens parietem. Virtus autem appropriatur Filio, & Spiritui sancto, non secundum quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum quod interdum virtus dicitur id quod à potentia rei procedit, prout dicimus aliquid virtuosum factum, esse virtutem alicujus agentis.

Secundum vero quartam considerationem prout consideratur Deus in habitu dine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio, ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpositio ex importat habitu dinem quamdam causæ materialis, quæ locum non habet in divinis; aliquando vero habitu dinem causæ efficientis, quæ quidem competit Deo ratione suæ potentie activæ: unde & appropriatur Patri, sicut & potentia. Hæc vero præpositio per designat quidem quandoque causam mediam, sicut dicimus, quod faber operatur per martellum. Et sic ly per quandoque non est appropriatum, sed proprium Filii, secundum illud Joann. 1. 3. Omnia per ipsum facta sunt, non quia Filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoque vero designat habitu dinem formæ, per quam agens operatur, sicut dicimus, quod artifex operatur per artem: unde sicut sapientia, & ars appropriantur Filio, ita & ly per quem. Hæc vero præpositio in denotat proprie habitu dinem continens. Continet autem Deus res dupliciter. Uno modo secundum suas similitudines, prout scilicet res dicuntur esse in Deo, in quantum sunt in ejus scientia: & sic hoc quod dico in ipso, est appropriatum Filio. Alio vero modo continentur res à Deo, in quantum Deus sua bonitate eas conservat, & gubernat, ad finem convenientem adducendo. Et sic ly in quo appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Nec oportet quod habitu do causæ finalis, quamvis sit prima causarum, approprietur Patri, qui

est principium non de principio: quia personæ divinæ, quarum Pater est principium, non procedunt ut ad finem, cum qualibet illarum sit ultimus finis; sed naturali processione, quæ magis ad rationem naturalis potentie pertinet: videtur.

Ad illud vero quod de aliis queritur, dicendum, quod cum veritas pertineat ad intellectum, ut supra dictum est (quæst. xvi. art. 1.) appropriatur Filio, non tamen est proprium ejus. Quia veritas, ut supra dictum est, (ibid.) considerari potest prout est in intellectu vel prout est in re. Sicut igitur intellectus, & res essentialiter sumpta sunt essentialia, & non personalia, ita & veritas. Definitio autem Augustini inducta datur de veritate, secundum quod appropriatur Filio. Liber autem vite in recto quidem importat notitiam, sed in obliquo vitam. Est enim, ut supra dictum est (quæst. xxi. art. 1.) notitia Dei de his qui habituri sunt vitam æternam. Unde appropriatur Filio, sicut vita appropriatur Spiritui Sancto, in quantum importat quamdam interiorem motum; & sic convenit cum proprio Spiritus sancti, in quantum est amor. Esse autem scriptum ab alio non est de ratione libri, in quantum est liber, sed in quantum est quoddam artificium. Unde non importat originem, neque est personale, sed appropriatur personæ. Ipsum autem nomen qui est appropriatur personæ Filii, non secundum propriam rationem, sed ratione adjuncti, in quantum scilicet in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio humani generis, quæ facta est per Filium. Sed tamen, secundum quod ly qui sumitur relative, potest referri interdum ad personam Filii; & sic sumeretur personaliter; ut puta si dicatur, Filius est genitus, qui est; sicut & Deus genitus personale est, sed infinite sumptum est essentialia. Et licet hoc pronomen iste grammaticè loquendo; ad aliquam certam personam videatur pertinere; tamen qualibet res demonstrabilis, grammaticè loquendo, persona dici potest, licet secundum rei naturam non sit persona; dicimus enim, Iste lapis, & Iste afinus. Unde & grammaticè loquendo, essentialia divina, secundum quod significatur, & supponitur per hoc nomen Deus, potest demonstrari hoc pronomine iste, secundum illud Exod. xv. 2. Iste Deus meus, & glorificabo eum.

De personis in comparatione ad relationes, sive proprietates, in quatuor articulis diviso.

Deinde queritur de personis in comparatione ad relationes, sive proprietates: & queruntur quatuor.

Primo, utrum relatio sit idem quod persona.

Secundo, utrum relationes distinguant, & constituent personam.

Tertio, utrum, abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneant hypostases distinctæ.

Quarto, utrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum, vel e converso.

QUÆSTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes, sive proprietates, in quatuor articulis diviso.

Deinde queritur de personis in comparatione ad relationes, sive proprietates: & queruntur quatuor.

Primo, utrum relatio sit idem quod persona.

Secundo, utrum relationes distinguant, & constituent personam.

Tertio, utrum, abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneant hypostases distinctæ.

Quarto, utrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum, vel e converso.

ARTICULUS I.

Utrum relatio sit idem quod persona.

I. dist. xxvi. quæst. II. art. 1. & dist. xxxiii. art. 2. & op. II. cap. LVIII. LXVI.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod in divinis non sit idem relatio quod persona. Quæcumque enim sunt idem, multiplicato uno eorum, multiplicatur & aliud. Sed contingit in una persona esse plures relationes, sicut in persona Patris est paternitas, & communis spiratio; & iterum unam relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio est in Patre, & Filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

2. Præterea. Nihil est in se ipso secundum Philosophum in IV. Physic. (text. 24. & subsequens.) Sed relatio est in persona: nec potest dici, quod ratione identitatis, quia sic esset etiam in essentialia. Ergo relatio, sive proprietates, & persona non sunt idem in divinis.

3. Præterea. Quæcumque sunt idem, ita se habent, quod quicquid prædicatur & de uno, prædicatur & de alio. Non autem quicquid prædicatur de persona, prædicatur de proprietate: dicimus enim, quod Pater generat, sed non dicimus, quod paternitas sit generans. Ergo proprietates non sunt idem quod persona in divinis.

Sed contra. In divinis non differunt quod est, & quo est, ut habetur à Boetio in Lib. de hebdom. (post med.) Sed Pater paternitate est Pater. Ergo Pater idem est quod paternitas, & eadem ratione aliarum proprietates idem sunt cum personis.

- (a) Ita MSS. Alcan. & Camer. quibus adhaeret Nicolaus. Editi plerique est ipsa essentialia.
(b) Alii tunc relatio.

Respondeo dicendum, quod circa hoc aliqui diversimode opinati sunt. Quidam enim dixerunt, proprietates neque esse personas, neque in personis. Qui fuerunt moti ex modo significandi relationum, quæ quidem non significant ut in aliquo, sed magis ut ad aliquid. Unde dixerunt, relationes esse assidentes, sicut supra expositum est (quæst. xxviii. art. 2.) Sed quia relatio, secundum quod est quadam res in divinis, (a) est ipsa divina essentia, essentia autem idem est quod persona; ut ex dictis patet (quæst. præc. art. 1.) oportet quod (b) relatio sit idem quod persona.

Hanc igitur identitatem alii considerantes dixerunt, proprietates quidem esse personas, non autem in personis: quia non ponant proprietates in divinis nisi secundum modum loquendi, ut supra dictum est (quæst. xxxi. art. 2.) Necessè est autem ponere proprietates in divinis, ut supra ostendimus (ibid.) quæ quidem significantur in abstracto ut quadam formæ personarum. Unde cum de ratione formæ sit quod sit in eo cuius est forma, oportet dicere, proprietates esse in personis, & eas tamen esse personas; sicut essentialiam esse in Deo dicimus, quæ tamen est Deus.

Ad primum ergo dicendum, quod persona, & proprietates sunt idem re, differunt tamen secundum rationem. Unde non oportet quod multiplicato uno multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est, quod propter divinam simplicitatem consideratur duplex realis identitas in divinis eorum quæ differunt in rebus creatis. Quia enim divina simplicitas excludit compositionem formæ, & materia, secludit quod in divinis idem est abstractum, & concretum, ut Deitas, & Deus. Quia vero divina simplicitas excludit compositionem subiecti & accidentis, sequitur quod quicquid attribuitur Deo, est ejus essentialia; & propter hoc sapientia, & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in Divina essentialia. Et secundum hanc duplicem rationem identitatis proprietates in divinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis ea ratione qua abstractum est idem cum concreto: sunt enim ipsæ personæ subsistentes, ut paternitas est ipse Pater, & filio Filius, & processio Spiritus sanctus. Proprietates autem non personales sunt idem cum personis secundum aliam rationem identitatis, qua ratione illud quod attribuitur Deo, est ejus essentialia. Sic igitur communis spiratio est idem cum persona Patris, & cum persona Filii, non quod sit una persona per se subsistens; sed sicut una essentialia est in duabus personis, ita & una proprietates, ut supra dictum est (quæst. xxx. art. 2.)

Ad